

Milan Dekleva*Slepi videc, videc slepote*

"Mogoče je svetovna zgodovina zgodovina nekaj metafor," piše Jorge Luis Borges na začetku svojega eseja *Pascalova sfera*. Misel je fantastična v dveh pomenih besede, kot pesniška domislica in kot ocena bivanjske realnosti.

Poetičnost Borgesove izjave je v tem, da sta obilje sveta in viharost dogajanja le privid. Sladko slepilo, recimo. Navzoči smo pri igri; a za zaslonom so skriti animatorji, ki igro vodijo in usmerjajo. Animatorjev, pa najsi bo dogajanje še tako razkošno in presenetljivo, je le nekaj. Brezštevilnost odrskih situacij je posledica večšine, mojstrstva; v resnici gre za peščico glumaških možnosti. Svet je bleščeč v variantah, v variacijah, a preprost in skromen v temah in motivih.

Na ravni eksistence Borgesova misel ni preveč sladka, kvečjemu malce strašljiva. Strašljiva zato, ker domneva, da se "zgodovina ponavlja," kot radi pravimo, čeprav te izjave po navadi ne premislimo v njeni globini. Ponavljajoča se zgodovina namreč pomeni krožnost časa, Nietzschejevo "večno vračanje istega." Kot vemo, je pisatelj *Izmišljij* dopuščal možnost, da se v vrtincu časovnih zank resničnost podvoji. Podvoji, potroji ... multiplicira v nov neskončni niz. Podvojena resničnost ne izključuje naše lastne, osebne podvojitve. Borges žrtvuje misel o napredujočem človeku v zameno za - z verjetnostnim računom podprto - zrcalno podobo sveta, ki generira "kopije." Na začetku stoletja, na začetku moderne dobe, je Miguel de Unamuno, da bi povrnil zaupanje v razmajano transcenco, zastavil duševni mir verujočega za tragično

občutje življenja. Jorge Luis Borges, ob novem obratu stoletja, hazardira z abstrakcijami infinitezimalnih količin: kopija je mogoča le kot popoln prepis, prepis, ki ga ni mogoče ločiti od izvirnika. Neimenovani gavč (v pesmi *Zasnitek*) umira na jugu province Buenos Aires natanko tako kot Cezar v Rimu, kajti po devetnajstih stoletjih "se je ponovil neki prizor." Kjer se nekaj ponovi, kajpak ni mogoče govoriti o "prej" in "po," "tam-kaj" in "tukaj," govorimo lahko le o hkratnosti vsega. Jasno je, da v tem primeru "kopija" ne more vedeti za "izvirnik," jasno je, da nosi večno vračanje istega v sebi popolno amnezijo: svet brez časa je svet brez spomina. In svet brez poezije, saj je poezija, kot so vedeli Grki in kot za njimi ponavlja Boris A. Novak, "hči spomina." Usodo, ki nas zasipa "z različicami in somernostmi," slišimo najprej kot brbljanje, pozneje kot monotonijo repetitiv, nazadnje kot tišino. Buda, ki je Budni, govori o ponavljanjih s smehljajem stisnjenih ustnic.

Pascalova sfera se konča osupljivo, tako, kot se je začela: "Mogoče je svetovna zgodovina zgodovina različnih intonacij nekaterih metafor." Ne smemo spregledati, da sklepna formulacija eseja ni popolna kopija začetne. Intonacija nekaterih metafor, to pomeni izvedba, konkretizacija, tolmačenje izbranih prisposodob. Kot kaže, je Borges izhodišče razmišljanja še zaostri: če nam je dana le možnost intonacij, smo komaj ubožni interpreti in razlagalci "nekaj metafor." Je to mogoče? Če je mogoče; iz kakšnega čutenja in samorazumevanja človeka se takšna svetovna zgodovina sploh lahko pokaže?

Naj intoniram metaforo, ki na pitijski način razpira skrivnostnost vprašanja. Na začetku – in na koncu – poezije stojita slepa pevca: Homer in Borges. Kaj nam prišepetava ta srhljiva prisposodba? Prišepetava nam, da se poezija začne in neha s slepoto.

Kar se tiče Homerja: slepota grštva se rodi v trenutku, ko človek stopi iz neskritega skladja resnice in se zagleda kot junak. Prej je preprosto bil, bil je otrok biti. Zdaj pa je manj od bogov in več od stvari in narave: bitje, poklicano, da bi se dokazalo. Biti junak, to pomeni biti projekt, večni iskalec zgubljenega doma. Hektor in Odisej sta junaka istega brezpotja. Pesništvo vstopi v svet z njegovim zastrtjem, v skladnosti človeka in stvari se nima kam prisesati. Lepota pesmi je znak ranjenosti človeka, njegove nezadoščenosti in nezadostnosti. V tem smislu je Homer slepi vi-

dec. Njegova slepota se navzven kaže kot rana, nezadostnost, pohabljenost, navznoter pa omogoča uvid, razgaljenje, razodetje neskladja med človekom in stvarmi. Pesem je človeku darovana kot zdravilo za njegovo zaslepljenost.

Kaj pa Jorge Luis Borges? Je res pesnik na koncu poezije?. Kaj besedna zveza na koncu poezije sploh pomeni?

Biti na koncu pesnjenja ne pomeni, da je pesnjenje ugasnilo. Biti na koncu pesnjenja pomeni: prispeti na konec. Prispeti – v smislu potovanja. Nobeno potovanje pod soncem in zvezdami s tem, da se konča, ne odpravi poti: pot še vedno je, le da je ostala za potohodcem. Na koncu pesnjenja, to vemo iz svoje lastne izkušnje, nastaja metež pesmi. Metež pesmi na trenutke doživljamo kot pravo ujmo, posebno zato, ker so verzi, rime in kitice, z elektronskimi pripomočki, shranjene v nehigieničnih količinah. In vendar vztrajam: smo na koncu poezije in slepi mojster Hvalnice sence je na konec prispel med prvimi.

Na koncu smo, ker iz poezije ne dihajo več ne junaki ne ljudje. Usodno za prispetje na konec ni to, da so izdihnil heroji, ampak to, da so heroji lahko umrli le **skupaj** z ljudmi. Z izbrisom človeka je zbrisana tudi njegova slepota, rana, pohaba. Spet je treba reči: konec človeka ne pomeni, da so bitja, ki vzpostavljajo komunikacijo z drugimi galaksijami, zbrisana z zemeljskega površja. Konec človeka ni točka, ampak spoznanje, da nismo prispeli nikamor oziroma da smo prispeli na začetek, da smo tam zmeraj bili.

To je morda najbolj človeško izmed vseh spoznanj. S tem spoznanjem smo se ljudje vrnili ali pa zvrnili, kakor vam je ljubše, med stvari. Zdaj smo stvar med stvarmi, prahec med prahci, slani kristal med slanimi kristali. Še vedno so med nami jezikave zverine, ki v sebi nosijo gospodovalnost in so subjekt, neutemeljeni temelj sveta, njegova sveta podstat. Še vedno so, sejejo prepir, tehtajo življenja in neodgovorno blebetajo o svobodi. Ampak to so zablodeli potohodci, ki jih potovanje ni ničesar naučilo in ki o poti ne vedo nič. Drugi spet, med njimi Borges, čutijo **stvarno**, mrzli sferični drget razmikajočih se svetovij, ki drviyo skoz praznino le zato, ker jih merimo v času, v zaporedju trenutkov, ne pa v hkratnosti vsega, v brezmejni hkratnosti. Čutiti piš te praznine, pravzaprav njeno brezvetrje, to je strašni pogum, ki ga niso poznali ne

človek, ne poslednji malikovalec, ne nadčlovek.

Kaj se razpira kot izziv konca? Lahko govoreče stvari kar koli pričakajo v bedenju, v izgubljenosti, v bedenju nad izgubljenostjo? Je zdaj proscenij izpraznjen za nastop kakega novega Boga? Ali pa je Bog prav to bedenje nad izgubljenostjo in Nič drugega?

Borges, večni potohodec nepremičnosti, je obseden z **istimi** strahovi, **istimi** dvomi in **istim** upanjem kot zapisovalec Misli: "Pascal je sovražil veseljstvo in bi hotel častiti Boga, ampak Bog je bil zanj manj resničen kot osovraženo veseljstvo," poudarja v omenjenem eseju.

In res, Pascal raje oslepi, kot da bi pristal na življenje brez strahu in groze, kot da bi privolil v brezbriznost: "Če Bog biva, je neskončno nezaobjemljiv, saj ni v nobenem razmerju do nas, ker nima ne delov ne meja. Zato nismo zmožni spoznati ne, kaj je, ne, ali sploh je. Če je pa tako, kdo se bo upal spoprijeti s tem vprašanjem in ga razrešiti? Mi že ne, saj nismo v nikakršnem razmerju do njega!" Raje Bog, ki je, ne glede na Pascalovo polemiko z geometričnim duhom, čista matematična abstrakcija, kot življenje, ki bi se odpovedalo trepetanju duše: "Neskončno gibanje, točka, ki vse napolnjuje, gibanje v mirovanju: neskončno brez količine, nedeljivo in neskončno," intonira v razdelku *O nujnosti stave*.

Tudi Borges je slep, prostovoljno: "Vnaprej sklepam tole: življenje je prerevno, da ne bi bilo tudi nesmrtno," izjavi v *Novem spodbijanju časa*. Kot sem dejal na začetku: obilje sveta in metež dogajanja sta za Borgesa skomini, a nimata bistvene vrednosti. Redukcija k slepoti je opravljena metodično in brez oklevanja: boljje osiromašen, okleščen svet kot bedasta samozadoščenost in samozadovoljnost: "Svet je, žal, realen; jaz sem, žal, Borges."

Borges je slep na zunaj, a brez rane, in slep navznoter! Čemu? Ker je le slepota pravo razmerje govoreče stvari do sveta, ker le takšno razmerje ne poškoduje Drugega.

Homer je slepi videc, Borges je videc slepote.